

ביאור הדף מסכת שבועות דף כ"ח

אמר רבא שאדם שנשבע על כזר ואכלה, אם שייר ממנה כזית יכול עדיין להישאל על שבועתו, אבל אם אכלה כולה אינו יכול להישאל עליה.

ושאל רב אחא בריה דרבא את רב אשי על איזה מקרה אמר רבא את הדין הזה, הרי אם נשבע שלא יאכל אפילו כזית מהכיכר מדוע הוא יכול להישאל על שבועתו, הרי הוא כבר עבר עליה במה שאכל כזית מהכיכר, ואם מדובר שהוא נשבע שלא יאכל את כל הכיכר, מדוע אם נשאר פחות מכזית אינו יכול להישאל על שבועתו, הרי הוא עוד לא עבר על השבועה כי לא סיים את כל הכיכר.

והשיב לו רב אשי שאפשר לבאר את דברי רבא בשני האופנים, או שרבא דיבר באופן שהוא שנשבע שלא יאכל אפילו כזית. או שמדובר שנשבע שלא יאכלנה וכלומר את כל הכיכר.

שאם נבאר שרבא דיבר באופן שנשבע שלא יאכל אפילו כזית מהכיכר, אפילו שכבר עבר על האיסור במה שאכל כמה כזיתים, כל זמן שנשאר כזית מתוך שהוא יכול להישאל על שבועתו על אותו הכזית, הוא יכול להישאל על השבועה אפילו שזה משפיע על מה שכבר אכל.

ואם נבאר שרבא דיבר באופן שנשבע שלא יאכל את כל הכיכר, למרות זאת הוא יכול להישאל רק אם נשאר מהכיכר כזית, כי אם נשאר פחות מכך אין זה חשוב כדי להישאל על שבועתו.

מקשה הגמרא ששנינו בנזיר, שמי שנדר שתי נזיריות, ומנה ראשונה והפריש עליה קרבן, ואחר כך נשאל על הנזירות הראשונה, עלה לו מה שנהג נזירות בראשונה במקום הנזירות השניה.

ורואים שאפילו שנגמרה הנזירות הראשונה לחלוטין הוא יכול להישאל עליה, ומדוע בשבועה אם לא נשאר בכיכר, אינו יכול לחזור בו.

ומנסה הגמרא לומר שמדובר שעוד לא נגמרה הנזירות הראשונה כי הוא עוד לא כיפר על ידי הבאת קרבנותיו, אך דוחה הגמרא שהרי שנינו בבבלי שאדם שמדובר אפילו אם כיפר. ומנסה הגמרא לומר שמדובר שעוד לא נגמרה הנזירות הראשונה כי הוא עוד לא גילח את שערו, וכדעת רבי אליעזר שתגלחת מעכבת את הכפרה, אך דוחה הגמרא ששנינו בבבלי שאדם שמדובר אפילו אם כבר גילח.

ותירץ רב אשי שאי אפשר להקשות מנזירות על שבועה, כי בנזירות אם הוא נשאל על הראשונה ממילא התברר שמה שנהג נזירות היה הנזירות השנייה ולא הראשונה, וממילא נמצא לאחר שאילתו שבאמת נשאל כאשר לא נהג כלל את הנזירות הראשונה אלא השנייה.

אבל בשבועה אם כבר אכל את הפת לא נשאר עוד דבר כדי להישאל עליו ולכן באופן כזה אינו יכול להישאל על שבועתו.

אמנם אמימר חולק על רבא ודעתו שאדם שנשבע שלא אוכל את הכיכר, אפילו אכלה כולה יכול להישאל על שבועתו. כיון שאם אכלה בשוגג עדיין הוא מחוסר קרבן ולא נגמרה שבועתו עדיין, ואם אכלה במזיד הוא עדיין מחוסר מלקות, ולכן יכול להישבע.

אבל אם כבר כפתוהו על העמוד להלקותו אינו יכול להישאל על שבועתו, וכפי שאמר שמואל שאדם שכפתוהו על העמוד להלקותו ורץ וברח מבי"ד, פטור ממלקות ורואים שכבר בזה שכפתוהו על העמוד הרי זה כאילו לקה, ולכן כבר לא שייר כלום בשבועתו ואינו יכול להישאל עליה.

אבל דוחה הגמרא ואומרת שרק אם הוא רץ מבית דין ונתבזה במנוסתו ונתקיים בו "ונקלה אחיך לעיניך" הרי הוא נפטר מהמלקות, אבל אם לא ברח הוא לא נפטר מהמלקות, ולכן עדיין יכול להישאל על שבועתו, כל זמן שלא לקה, ואפילו שכבר כפתוהו לעמוד.

אמר רבא שאדם שהיו לפניו ב' כיכרות, ונשבע שבועה שלא אוכל כזר זו אם אוכל את זו, ואכל את הראשונה (וכלומר את הכיכר של התנאי) בשוגג בלא שזכר את שבועתו, ואת השנייה (הנקראת הכיכר של האיסור) אכל במזיד כי זכר את שבועתו ואת מה שאכל את הראשונה, פטור.

ואם אכל את הראשונה במזיד ואת השנייה בשוגג חייב, ואם אכל את שתיהן בשוגג פטור.

ואם אכל את שניהם במזיד, אם אכל קודם את הכיכר השנייה שהיא הכיכר של התנאי, ואחר כך אכל את הכיכר של האיסור, חייב, כי הרי אסר על עצמו את השנייה אם יאכל את הראשונה ואכן אכל אותה, אבל אם אכל קודם את הכיכר של האיסור ואחר כך את הכיכר של התנאי, אמנם עבר על איסורו. אבל האם אפשר לחייבו מלקות או לא, יהיה תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, האם התראת ספק, נחשבת התראה או לא.

וכלומר שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש האם התראה שמתרים באדם שלא יעבור איסור, באופן שגם אם כעת הוא יעשה את העשה עדיין ספק האם הוא יעבור על איסור, וכגון כאן כשמתרים בו כשאוכל את הכיכר, שאם יאכלנה **ויאכל גם את השנייה** הוא יעבור איסור.

ונחלקו רבי יוחנן וריש לקיש האם התראה זו נחשבת התראה או לא. ולדעת רבי יוחנן שהתראת ספק שמה התראה, ולכן לוקה, אבל לדעת ריש לקיש אינה התראה ולכן אינו לוקה עליה.

ואם נשבע על שתיהם ואמר לא אוכל זו אם אוכל זו, ולא אוכל זו אם אוכל זו. שכאן אין כיכר של תנאי וכיכר של איסור, אלא שתי הכיכרות הם גם של איסור וגם של תנאי.

אם כשאכל קודם את הראשונה זכר שנשבע שאם יאכל את השנייה היא תאסר עליו, אבל שכח שאמר גם להפך, שאם יאכל את הכיכר הראשונה שאוכל עכשיו, השנייה תאסר עליו.

וגם לאחר מכן כשאכל את השנייה, זכר שנשבע שאם יאכל את הראשונה השנייה תאסר עליו, אבל שכח שנשבע גם שאם יאכל הכיכר הזו השנייה, הראשונה תאסר עליו.

באופן כזה נמצא, שבכל פעם שאכל כיכר שהיא תנאי לכיכר השניה, הוא שכח שהיא תנאי, ולכן הוא פטור על שתיהם.

ואם להפך, כשאכל כל אחת זכר שהיא תנאי לשנייה וכלומר שאם יאכל אותה השנייה תאסר עליו, אבל לא זכר שנשבע גם שאם יאכל את השנייה זו תאסר עליו, נמצא שכאשר אכל את התנאי הוא זכר את השבועה, ורק כשאכל את האיסור הוא שכח, ולכן חייב עליהם.

ואם אכל שתיהם בשוגג פטור כי יש כאן שגגה כבר בתנאי של שתיהם.

ואם אכל את שתיהם במזיד חייב על השנייה לדעת כולם, כי עבר על שבועתו שלא יאכל אותה אם אכל את הראשונה. אבל על הראשונה לדעת ריש לקיש הוא פטור, כי יש כאן התראת ספק, כי בשעה שאכל אותה לא ידענו האם הוא הולך לאכול גם את השנייה, אבל לדעת ר' יוחנן שחייב גם על התראת ספק, אף כאן חייב גם על הראשונה.

ואמר רב מרי שאף מהמשנה בנדרים מדויק כדברי רבא, שבשעה שאוכל את התנאי צריך לזכור את שבועתו, ששנינו במשנה כיצד הם נדרי שגגות שפטור עליהם, כגון אם אמר קונם אם אכלתי ואם שתיתי, והיה סבור שלא אכל ושתה, ואחר כך נזכר שאכל ושתה, אין נדרו נדר.

וכן אם אמר קונם שיהיה אסור עלי דבר מסויים אם אוכל או אשתה, ושכח ואכל ושתה, שאינו אסור באותו קונם. כי בשעה שאכל את התנאי שכח את נדרו.

ושנינו על דינים אלו שכשם שנדרי שגגות מותרים, כך שבועות שגגות מותרות, ורואים שבאופן של שבועה ששכח בשעת התנאי את הנדר השבועה לא חלה.

מביאה הגמרא שעיפא שנה את דיני שבועות בבית מדרשו של רבה, ופגש אותו אבימי אחיו ושאל אותו האם אדם שנשבע שבועה שלא אכלתי, ושוב נשבע שבועה שלא אכלתי מה יהיה הדין. והשיב לו שלא יהיה חייב אלא אחת, כי הבין עיפא שאין שבועה חלה על שבועה באופן כזה, אך אמר לו אבימי שאמנם בשבועה לעתיד אין שבועה חלה על שבועה וחייב אחד, אבל כאן כיון שמדובר על שבועה לשעבר, מיד

שנשבע התברר ששבועה זו היא שקר, היא כבר הלכה לה, וכעת השבועה השנייה היא שבועה חדשה, ולכן חייב אף על השבועה השנייה.

עוד שאל אבימי את עיפא מה יהיה הדין באדם שנשבע שבועה שלא אוכל תשע תאנים, וחזר ונשבע שבועה שלא אוכל עשר תאנים, והשיב לו שחייב על כל אחת ואחת, כי כעת הוסיף עוד תאנה נוספת בשבועתו. אך אמר לו אבימי שאינו חייב אלא אחת, כי הרי אם הוא היה אסור בשבועתו הקודמת בט' תאנים, וודאי שהיה אסור בעשר תאנים, ואם כן מה שנשבע אחר כך על עשר תאנים, הרי זה שבועה על שבועה, ואין שבועה חלה על שבועה.

והוסיף ושאל אבימי את עיפא מה יהיה הדין באדם שנשבע שבועה שלא אוכל עשר תאנים וחזר ונשבע שבועה שלא יאכל תשע תאנים, והשיב לו עיפא שיהיה חייב רק אחת, כי הבין שבכלל שבועתו שלא יאכל עשר כבר כלול שלא יאכל תשע מתוכם, ולכן הרי זה שבועה שחלה על שבועה. אך אמר לו אבימי שהדין הוא שחייב על כל אחת ואחת, כי בתחילה נשבע שלא יאכל רק עשר תאנים, אבל תשע יכל לאכול, וכעת אסר על עצמו אפילו תשע תאנים.

ואמנם אמר אביי שבאופן זה יש אופנים שכן יהיה הדין כעיפא, וכגון שנשבע שלא יאכל עשר תאנים ושוב חזר ונשבע שלא יאכל תשע, ולאחר מכן אכל תשע תאנים, והפריש עליהם קרבן, וכעת שוב חזר ואכל תאנה נוספת, שכיון שעל התשע כבר הפריש קרבן התאנה החדש לא מצטרפת אליהם לחייב אותו מדין שאכל עשר, אלא הרי היא כאילו אכל תאנה אחת שפטור עליה.

וכפי שאמר רבה לגבי אדם שנשבע שלא יאכל גם תאנים וגם ענבים, ושוב נשבע שבועה שלא אוכל תאנים לבד. אם אכל תאנים והפריש קרבן עליהם, אם אכל אחר כך ענבים פטור על שבועתו הראשונה כי כבר הפריש קרבן על מה שאכל תאנים, ואינם מצטרפים כעת שוב לענבים שאכל עכשיו, אלא הם אכילה חדשה של ענבים לבד שהם חצי שיעור משבועתו שנשבע שלא לאכול ענבים ותאנים ולכן פטור עליהם.